

Upplands Väsby kommun
vasbydirekt@upplandsvasby.se

2024-06-03
Dnr SI 2022:8458

Uppföljningsbeslut

efter kvalitetsgranskning av
undervisningen i källkritiskt förhållningssätt
– fokus gymnasieskolan
vid Väsby nya gymnasium
i Upplands Väsby kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19-20 § skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Väsby nya gymnasium avseende verksamhetens kvalitet inom undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan. Granskningen genomfördes under höstterminen 2023.

Vid granskningen identifierade Skolinspektionen tre utvecklingsområden som angetts i beslut den 27 oktober 2023, dnr SI 2022:8458.

Skolinspektionen har begärt att huvudmannen för Väsby nya gymnasium senast den 2 maj 2024 ska redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån identifierade utvecklingsområden. Köpings kommun har kommit in med en sådan redovisning den 2 maj 2024.

Beslut efter uppföljning:

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor

Utvecklingsområde 1:

Rektorn, lärarna och skolbibliotekarien behöver inleda ett samarbete för att skapa en gemensam, övergripande strategi för hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska bedrivas och hållas uppdaterad.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med Skolinspektionens bedömning av vad som behövs för att höja kvaliteten inom bedömningsområdet.

Utvecklingsområde 2:

Lärarna och skolbibliotekarien behöver utveckla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt genom att inkludera teoretiska resonemang och praktiska exempel för att ge eleverna verktyg att på ett medvetet sätt söka information.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med Skolinspektionens bedömning av vad som behövs för att höja kvaliteten inom bedömningsområdet.

Utvecklingsområde 3:

Lärarna behöver utforma uppgifter som ger eleverna möjlighet att träna på att göra källkritiska ställningstaganden i relation till olika typer av källor.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med Skolinspektionens bedömning av vad som behövs för att höja kvaliteten inom bedömningsområdet.

Skolinspektionen avslutar härmed granskningen.

Bakgrund

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor.

Bedömningen var att ett utvecklingsarbete behövde inledas inom följande:

- Rektorn, lärarna och skolbibliotekarien behöver inleda ett samarbete för att skapa en gemensam, övergripande strategi för hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska bedrivas och hållas uppdaterad.

I huvudmannens redovisning av vidtagna åtgärder framgår att en planeringsgrupp skapats bestående av skolledning, skolbibliotekarie och förstelärare. Planeringsgruppen har genomfört ett antal insatser på skolenheten. En "teach meet" med tema källkritiskt förhållningssätt har genomförts under skolenhetens uppstartsdagar och flera ur personalen har deltagit på Skolverkets gymnasiedagar med utbildning kring AI och problematiken kring manipulerade källor. Vidare har fortbildningsinsatser genomförts, så som Källkritikens dag och föreläsningar kopplade till denna samt ett fortbildningstillfälle lett av förstelärare på skolenheten med fokus på sökning, granskning och användning av källor. Vidare framkommer att varje ämneslag genomför en inventering kring hur de arbetar med källkritiskt förhållningssätt i dagsläget samt behovet av kompetensutveckling, för att sedan ta fram en övergripande strategi för hur de ska arbeta med källkritiskt förhållningssätt under kommande läsår.

Skolenhetens kvalitet avseende utvecklingsområdet har enligt huvudmannens redovisning utvecklats genom att förutsättningar skapats för att arbetet med källkritik är aktuellt och hålls uppdaterat. Vidare är utvecklingsområdet en del av det reguljära arbetet som bedrivs på skolenheten och som bland annat består av att stärka samarbetet mellan rektorn, lärarna och skolbibliotekarien. De effekter som förväntas på längre sikt är enligt huvudmannens redovisning att Väsby Nya Gymnasium, genom samarbete mellan rektorn, lärarna och skolbibliotekarien, fortlöpande bedriver kompetensutveckling och utvecklar de gemensamma strategierna för att öka samsynen kring arbetet med källkritiskt förhållningssätt. Vidare förväntas på längre sikt att arbetet blir en naturlig del av utbildningen, att lärarna kan få stöd i hur de hanterar källkritiska frågor och att skolbibliotekariens uppdrag kring källkritiskt förhållningssätt blir mer synligt i verksamheten.

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med det som Skolinspektionen anser behövs för att utveckla arbetet. Skolinspektionen förutsätter att huvudmannen utvecklar det påbörjade arbetet genom att genomföra de planerade insatserna, för att skapa en gemensam, övergripande strategi för hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska bedrivas och hållas uppdaterad.

Skolinspektion bedömde även att ett utvecklingsarbete behövde inledas inom följande:

- Lärarna och skolbibliotekarien behöver utveckla undervisningen genom att inkludera teoretiska resonemang och praktiska exempel för att ge eleverna verktyg att på ett medvetet sätt söka information i olika källor.

I huvudmannens redovisning av vidtagna åtgärder framgår bland annat att innehållet i de föreläsningar och de kollegiala arbetsgrupper där såväl lärarna som skolbibliotekarien medverkar som nämnts ovan har utgått från rekommendationerna i Skolinspektionens beslut. Lärarna och skolbibliotekarien har i detta arbete planerat för att i undervisningen genomföra teoretiska resonemang och praktiska exempel för att ge eleverna verktyg att på ett medvetet sätt söka information i olika källor.

Skolenhetens kvalitet avseende utvecklingsområdet har enligt redovisningen ökat då det framkommit i skolledningens uppföljningar att undervisningen i högre utsträckning inkluderar teoretiska resonemang och praktiska exempel för att ge eleverna verktyg att på ett medvetet sätt söka information i olika källor. Enligt redovisningen är en framgångsfaktor att lärarna, tack vare föreläsningarnas och de kollegiala arbetsgruppernas fokus på utvecklingsområdet, erhållit stöd och bättre förutsättningar att stärka kvaliteten inom utvecklingsområdet.

De effekter som förväntas på längre sikt är enligt redovisningen att undervisningen i samtliga ämnen på Väsby Nya Gymnasium ska präglas av ett källkritiskt förhållningssätt så att eleverna ges verktyg att på ett medvetet sätt söka information i olika källor. Enligt redovisningen är förväntningen även att detta ska vara en naturlig del av utbildningen och att lärarna samt skolbibliotekarien kontinuerligt utvecklar undervisningen. Ytterligare åtgärder som planeras är att genom kontinuerlig uppföljning erbjuda den kompetensutveckling som eventuellt behövs för att fortsatt utveckla undervisningen. I redovisningen ges ett antal exempel på planerade kompetensutvecklingsinsatser.

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med det som Skolinspektionen anser behövs för att utveckla arbetet. Skolinspektionen förutsätter att huvudmannen fortsätter utveckla det påbörjade arbetet för utveckla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt genom att inkludera teoretiska resonemang och praktiska exempel för att ge eleverna verktyg att på ett medvetet sätt söka information.

Slutligen bedömde Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behövde inledas inom följande:

- Lärarna behöver utforma uppgifter som ger eleverna möjlighet att använda källkritik i förhållande till olika sorters källor, så som bild, film, ljud och multimediala källor.

I huvudmannens redovisning av vidtagna åtgärder framgår bland annat att genom de föreläsningar som genomförts och det arbete som pågår i kollegiala arbetsgrupper har lärarna erhållit stöd och bättre förutsättningar för att utforma uppgifter som ger eleverna möjlighet att använda källkritik i förhållande till olika sorters källor, så som bild, film, ljud och multimediala källor. Skolenhetens kvalitet avseende utvecklingsområdet har enligt redovisningen utvecklats genom att lärarna, inom ramen för det kollegiala lärandet, medverkar till inspirations- och erfarenhetsutbyten. Enligt redovisningen innehåller undervisningen i högre utsträckning än tidigare moment och uppgifter som ger eleverna möjlighet att använda källkritik i förhållande till olika sorters källor. Vidare framkommer av redovisningen att de genomförda och pågående utvecklingsinsatserna utgör ett stöd för lärarna i hur de ska utveckla undervisningen.

De effekter som förväntas på längre sikt är enligt huvudmannens redovisning att undervisningen i samtliga ämnen ger eleverna möjlighet att använda källkritik i förhållande till olika sorters källor. På längre sikt är förväntningen att detta är en naturlig del av utbildningen och att eleverna tack vare innehållet i undervisningen känner en naturlig trygghet i att hantera och förhålla sig till olika sorters källor.

Ytterligare åtgärder som planeras är enligt redovisningen att de på skolenheten planerar att genom uppföljning och kompetensutveckling vidta de nödvändiga åtgärder som eventuellt behövs för att fortsatt utveckla undervisningen för att lärarna ska utforma uppgifter som ger eleverna möjlighet att använda källkritik i förhållande till olika sorters källor. Mer konkret planeras i nuläget återkommande kompetensutveckling för att lärarna ska hålla sig uppdaterade inom området, regelbundna ämnesmöten som vigs till arbetet med källkritiskt förhållningssätt varje termin och gemensamma uppgifter i Samhällskunskap 1 som syftar till att stärka undervisningen och perspektivet källkritiskt förhållningssätt.

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med det som Skolinspektionen anser behövs för att utveckla arbetet. Skolinspektionen förutsätter att huvudmannen utvecklar det påbörjade arbetet genom att genomföra de planerade insatserna, för att utforma uppgifter som ger eleverna möjlighet att använda källkritik i förhållande till olika sorters källor, så som bild, film, ljud och multimodala källor.

Av huvudmannens redovisning framkommer att Skolinspektionens beslut kommunicerats till eleverna på skolenheten.

På Skolinspektionens vägnar

X Arne Hellmark

Beslutsfattare
Signerat av: Arne Hellmark

X Kaiwan Adl Zarabi

Föredragande/utredare
Signerat av: Kaiwan Adl Zarabi

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida: [Undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan.](#)

Bilaga 1: Bedömningsgrunder

Som underlag för bedömningarna har Skolinspektionens utredare använt sig av framtagna kvalitetskriterier, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet.

Inom respektive område granskas följande:

Bedömningsområde 1: Samarbete för att utveckla undervisningen om källkritik

I området granskas hur lärarna utvecklar undervisningen och håller sig uppdaterade i förhållande till en föränderlig samhälls- och teknikutveckling samt till elevernas vardag. Inom detta område är även samarbetet mellan lärare och med skolbibliotekens personal en viktig del för att utveckla skolans arbete och bidra till elevernas källkritiska förhållningssätt samt ge dem möjlighet att tillägna sig konkreta metoder för till exempel informationssökning. Lärarna behöver kunskap för att kunna undervisa eleverna om var och hur de hittar tillförlitliga källor samt balanserad information genom det som kallas sökkritik och källtillit. Lärarna behöver hålla sig uppdaterade så att undervisningen även kan innehålla moment om hur teknik och algoritmer påverkar källor och handlingar samt om hur den digitala tekniken utvecklas. I detta är en viktig del även de plattformar och forum som eleverna får information från, vilket gör att lärarna behöver hålla sig uppdaterade även kring hur dessa sorterar och visar information.

Bedömningsområde 3: Källkritiken är ständigt närvarande i undervisningen och involverar olika källor och uttryckssätt

Området handlar om huruvida lärarna återkommande genomför undervisning om källkritiskt förhållningssätt i undervisningen. Forskningen visar att kombinationen av kunskapen inom ett ämne och dess vetenskapliga grund och förhållningssätt tillsammans med konkreta metoder för källkritiskt granskning och värderande är särskilt viktigt. Det är därför viktigt att lärarna kontinuerligt integrerar undervisningsmoment om kritiskt tänkande och ett källkritiskt förhållningssätt i respektive ämne.

Det är viktigt att undervisningen innehåller både teoretiska genomgångar och praktiska övningar av källkritiskt förhållningssätt och metod, och att dessa är ständigt levande/närvarande i undervisningen. Läraren behöver presentera olika källkritiska metoder som är relevanta utifrån ämnets vetenskapliga grund samt ge eleverna en möjlighet att reflektera över hur olika digitala källor och informationsflöden kan värderas utifrån olika vetenskapliga traditioner och metoder. Det är således av vikt att undervisningen involverar såväl text som bild, rörlig bild och ljud, samt de plattformar som eleverna använder sig av.

Bedömningsområde 3: Eleverna får stöttning i användningen av källkritiskt förhållningssätt

I området granskas hur lärarna ger eleverna möjlighet att omsätta, utveckla och befästa sina källkritiska förmågor och förhållningssätt. För att utveckla elevernas källkritiska förhållningssätt är det viktigt att lärarna tar ansvar för och leder eleverna genom att medvetet skapa uppgifter med ett väl valt innehåll och med genomtänkta frågor som eleverna ska undersöka. Lärarens ledning och stöttning bör även innebära att eleverna får stöd och konstruktiv, åldersanpassad feedback för att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt i förhållande till både digitala och tryckta källor. En annan viktig aspekt är att eleverna ges stödstrukturer, till exempel tydliga instruktioner för hur de ska arbeta eller modeller för hur saker ska presenteras, men de kan också utgöras av vägledning från läraren i konkreta situationer, exempelvis stöd i form av ändamålsenliga och genomtänkta frågor. Allteftersom kunskapen och förmågorna utvecklas över tid finns det möjlighet att minska stödstrukturernas omfattning samtidigt som uppgifterna bör stötta en progression och ge eleverna möjlighet att lära sig använda olika typer av källor samt lär sig deras styrkor och brister.

Det är viktigt att läraren utmanar eleverna att tänka utanför ramarna och ifrågasätta deras antaganden om den information de tar del av och som de undersöker samt producerar inom undervisningen. Uppgifterna bör även omfatta källkritiska tillvägagångssätt i olika typer av digitala verktyg, olika typer av källor och former av uttryck och ge eleverna möjlighet att arbeta mer fritt med undersökande uppgifter.

Bilaga 2: Författningsstöd

Gymnasieskolans syfte är enligt **skollagen** (2010:800) bland annat att ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. Utbildningen ska utformas så att den främjar social gemenskap och utvecklar elevernas förmåga att självständigt och tillsammans med andra tillägna sig, fördjupa och tillämpa kunskaper (15 kap. 2 § skollagen). Enligt **läroplanen** ska eleverna kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska information och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. På så vis närmar sig eleverna ett vetenskapligt sätt att tänka och arbeta. [...] Genom studierna ska eleverna stärka grunden för det livslånga lärandet. Förändringar i arbetslivet, digitaliseringen och den tekniska utvecklingen, internationaliseringen samt miljöfrågornas komplexitet ställer nya krav på människors kunskaper och sätt att arbeta. [...] I ett allt mer digitaliserat samhälle ska skolan också bidra till att utveckla elevernas digitala kompetens. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur digitaliseringen påverkar individen och samhällets utveckling. Alla elever ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik. De ska också ges möjlighet att utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se möjligheter och förstå risker samt för att kunna värdera information (Förordning om läroplan för gymnasieskolan [SKOLFS 2011:144], Lgy 11, 1 Skolans värdegrund och uppgifter, Gymnasieskolans uppdrag).

I **läroplanen** anges vidare att det är skolans ansvar att varje elev som har slutfört ett nationellt program kan använda sina kunskaper som redskap för att bland annat kritiskt granska normer, påståenden och förhållanden, kan använda såväl digitala som andra verktyg och medier för bland annat kunskapssökande, informationsbearbetning, problemlösning och lärande, kan använda bibliotek och deras resurser samt har förutsättningar för att delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv och förmåga att kritiskt granska och bedöma det de ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livsfrågor och värderingsfrågor (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Mål). Enligt läroplanen ska läraren i undervisningen utnyttja de kunskaper och erfarenheter av arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång samt organisera och genomföra arbetet så att eleven bland annat får möjlighet att använda digitala verktyg på ett sätt som främjar kunskapsutveckling (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Riktlinjer). Alla som arbetar i skolan ska, i skolans arbete med normer och värden, uppmärksamma de möjligheter och risker som den ökande digitaliseringen medför (Lgy 11, 2.2 Normer och värden, Riktlinjer).

Av **skollagen** följer att det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor (2 kap. 9 skollagen). Enligt **läroplanen** har rektorn ett särskilt ansvar för att utbildningen utformas så att alla elever, för att själva kunna söka och utveckla

kunskaper, ges handledning och får tillgång till och förutsättningar att använda läromedel av god kvalitet samt andra lärverktyg för en tidsenlig utbildning, däribland skolbibliotek och digitala verktyg. Rektorn ansvar vidare för att lärare och annan personal får möjlighet till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjlighet att dela med sig av sin kunskap samt att lära av varandra för att utveckla utbildningen. Rektor har därtill ansvar för att skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen och för att stärka elevernas språkliga och digitala kompetens (Lgy 11, 2.6 Rektorns ansvar).

I **ämnesplaner** för engelska, historia, religionskunskap, samhällskunskap, svenska, svenska som andraspråk, naturkunskap, biologi, fysik och kemi anges bland annat följande avseende respektive ämnes syfte. Undervisningen i engelska ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur man söker, värderar, väljer och tillägnar sig innehåll från olika källor. I historia ska eleverna ges möjlighet att söka, granska, tolka och värdera olika typer av källor och att använda digitala verktyg för att söka information från olika medier. I religionskunskap ska ge eleverna ges möjlighet att analysera texter och begrepp, kritiskt granska källor i digital och annan form, diskutera och argumentera. I svenska och svenska som andraspråk ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om hur man söker, sammanställer och kritiskt granskar information från olika källor och ge eleverna förutsättningar att utveckla sin förmåga att orientera sig, läsa, söva och kommunicera i en vidgad digital textvärld med interaktiva och föränderliga texter. I naturkunskap ska undervisningen syfta till att eleverna bland annat utvecklar förmåga att kritiskt värdera och ta ställning i frågor som har ett naturvetenskapligt innehåll. I biologi, fysik och kemi ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar förmåga att kritiskt värdera och skilja mellan påståenden som bygger på vetenskaplig respektive icke-vetenskaplig grund. I ämnesplan för samhällskunskap anges att ett komplext samhälle med stort informationsflöde och snabb förändringstakt kräver ett kritiskt förhållningssätt och eleverna ska därför ges möjlighet att utveckla ett sådant. Det omfattar förmåga att söka, strukturera och värdera information från olika källor och medier samt förmåga att dra slutsatser utifrån informationen. Eleverna ska ges förutsättningar att utveckla förmåga att söka, kritiskt granska och tolka information från olika källor samt värdera källornas relevans och trovärdighet.